

1954 року від своїх празьких друзів він довідався, що оскільки матеріали Музею в Празі не мають господаря, то їх нищать. Це спонукало його звернутися до Об'єднаного українсько-американського комітету у Філадельфії, щоб той запобіг подальшому руйнуванню скарбів української історії та культури й вимагав від уряду Чехословаччини передати їх на Захід. Директор Комітету В. Галан відповів йому, що справа безнадійна, оскільки «Чехо-Словаччина офіційно передала цей Музей Україні».

С. Наріжний зрозумів, що в атмосфері «холодної війни» він не має жодних шансів відновити МВБУ, матеріали якого ще на його очах роздрібновали й вивозили невідомо куди, або, як писала йому дружинина сестра, вони лежали в Празі в непридатних для зберігання умовах, зазнавали методичного нищення й розкрадання. У цій несприятливій ситуації він вирішує написати ґрунтовну історію празького Музею визвольної боротьби України, зокрема останнього періоду його діяльності: від бомбардування американською авіацією в лютому 1945 року до самого закриття в березні 1948-го. Так виникла 468-сторінкова книжка «Як рятували Музей Визвольної Боротьби України», написана на підставі власної довгорічної праці в Музеї, різних офіційних матеріалів, приватного листування та преси. Книжку видано на правах рукопису в невеликій кількості примірників і розіслано найвизначнішим українським діаспорним бібліотекам, редакціям українських часописів та окремим громадянам. По суті, це спогади про Музей від його заснування до ліквідації, підкріплені конкретними документами.

1968 року Симона Наріжного спіткала сімейна трагедія: дружину розбив параліч. Від студентських років вона була вірною супутницею його нелегкого життя: тішилася його успіхами й переживала невдачі. У передмові до книжки «Українська еміграція» він так висловив своє ставлення до неї: «Нарешті хай буде дозволено авторові зазначити тут почуття вдячності Тій, без “невидимого” співробітництва якої ця праця не була б написана. Належать вони Ірині Наріжній».

Тяжка хвороба назавжди прикувала жінку до ліжка. Медики не давали жодної надії на поліпшення її стану й радили віддати хвору під лікарняну опіку. Та чоловік твердо відхилив таку пропозицію. Покинувши роботу, він добровільно взяв цей тягар на свої плечі й цілих десять літ удень і вночі доглядав дружину, явивши шляхетність і милосердя найвищої проби.

Така самопожертва дещо вичерпала сили його здорового й загартованого організму. Після смерті молодшої доньки Марії (26 вересня) і дружини (7 листопада) 1978 року, незважаючи на поради лікарів та прохання родини, нікуди зі свого помешкання не виїздив. Якийсь час 1983 року з ним мешкала правнучка Наталія. Коли здоров'я С. Наріжного помітно погіршилося, старша донька взяла відпустку й перебралася до нього.

Симон Наріжний, якому 30 січня 1983 року виповнилося 85 років, помер при повній свідомості ввечері 23 липня того ж року. Поховали його поруч із дружиною на сіднейському цвинтарі «Руквуд». На спільній могилі споруджено пам'ятник з білого мармуру. На ньому під православним хрестом українською мовою викарбовано основні дані про чудове подружжя, а під ними – цитату зі Святого Письма: «Блаженні гнані за правду».

Жодна українська газета не відгукнулася на смерть С. Наріжного навіть найкоротшим некрологом. Лише пізніше з'явилися про нього персональні гаслові тексти в «Енциклопедії українознавства», англійській «Енциклопедії України» та «Енциклопедії Української Діаспори». Як скромно й непомітно жив він на світі, так непомітно й відійшов у засвіти. Не залишив після себе ні скарбів, ні багатства, ні навіть своєї автобіографії. Єдиний його скарб – величезна праця на користь української культури. А в мене, представника української громади в Словаччині, автора дослідження про Симона Наріжного, є щире бажання, аби його земляки-полтавці хоч трохи довідалися про його життя й діяльність, щоб його ім'я не поєднували зі словами «незнаний» чи «невідомий». Спом'яніть його!

Вікторія Пащенко

МОГИЛА МИКОЛИ ДМИТРІЄВА

Микола Андрійович Дмитрієв народився в Харкові 22 квітня 1867 року в родині мирового судді Андрія Степановича Дмитренка. Батько мав вищу юридичну освіту. Мати – Олександра Іллівна – походила з роду Григорія Квітки-Основ'яненка, закінчила Харківський дівочий інститут. Саме від своїх батьків та бабусі

Микола успадкував любов до рідного краю, народу, його мови, звичаїв, побуту. Здобув освіту на юридичному факультеті Харківського університету. Ще студентом свідомо вибрав для себе шлях допомоги народові в його боротьбі за поліпшення злиденного життя, із якого вже не сходяв аж до передчасної смерті.

До Полтави переїхав 1894 року й одразу ж потрапив у коло однодумців, став членом української «Громади». Адвокат, освітній, громадський і культурний діяч, публіцист Микола Дмитрієв увесь свій вільний час віддавав українській справі. Був редактором першого українського часопису «Рідний Край», виступав із заявами про необхідність відкриття українських шкіл, заснував видавництво «Український учитель», підтримував проєкт спорудження будинку Полтавського губерньського земства авторства В. Кричевського.

1908 року життя М. Дмитрієва раптово обірвалося. Уся Полтава й усе українське громадянство країни було вражене цією несподіваною болючою втратою. 6 липня (ст. ст.) 41-річний Микола Андрійович на очах свого 4-літнього сина Юрія потонув у Пслі в Ярьськах, рятуючи дівчину. У музеї зберігається протокол дізнання свідків загибелі адвоката.

Тіло М. Дмитрієва було перевезене залізницею з Ярьсьок до Полтави. 9 липня (ст. ст.) небіжчика відспівували в полтавській Стрітенській церкві. Поховали на тодішньому центральному кладовищі. Співробітник Панаса Мирного П. О. Репетин згадував: «Коли несли тіло Дмитрієва на кладовище, несподівано серед ясного липневого дня піднялася величезна буря й такий сильний вихор пилюки, що навіть тяжко було рухатися процесії... Сама природа начебто проявляла свій протест щодо цієї передчасної кончини порівняно ще молодій й сильній людині».

Ще дуже багато міг би зробити М. Дмитрієв із його невичерпною енергією, коли б смерть не забрала його в розквіті сил. Полтавська громада втратила одного з найвидатніших своїх «ватажків-проводирів». Панас Мирний поклав на могилу друга вінок із написом на стрічці: «Невсипущому поклонникові правди від осиротілого побратима».

30 травня 1907 року, за рік до загибелі, М. А. Дмитрієв склав духівницю. Він заповідав упродовж двох років після його смерті зробити виплати трьом українським товариствам «Просвіта», львівській «Просвіті», на конкурс імені І. К. Карпенка-Карого, Науковому товариству імені Шевченка у Львові, Петербурзькому товариству видання дешевих і загальнокорисних книг, на підтримку українського періодичного видання, на організацію народних книгозбірень на Полтавщині, на субсидію охочим поїхати у Львівський університет для слухання спеціальних предметів українською мовою. Усього – на суму 2100 крб. Указані товариства й установи заповідав своїм спадкоємцям підтримувати й надалі.

Виконавцями духівниці Микола Андрійович призначив дружину Ганну Тимофіївну Дмитрієву та двох друзів – Панаса Яковича Рудченка й Олександра Олександровича Русова, доручивши побратимам ще 200 крб. для виплат на власний розсуд. Увесь заповіт було виконано повністю і вчасно.

У червні 1910 року в газеті «Рада» Панас Мирний опублікував статтю «Щодо вшанування пам'яті М. А. Дмитрієва» – як відгук на заклик С. Ф. Русової, уміщений дещо раніше в «Раді», гідно вшанувати «людину з чутким серцем та широко розвиненими громадянськими завданнями». Панас Мирний цілком погодився із цією думкою, наголосивши, що найкраще вшанування – це видання літературного збірника, присвяченого пам'яті М. А. Дмитрієва:

«Гей, хто в полі – озовися!

Гей, хто в лісі – одгукнися!

Цим закликотом давньої пісні звертаюся за допомогою до всіх наших старих і молодих письменників, до всіх щирих прихильників невсипущої праці небіжчика М. А. Дмитрієва, друзів і товаришів його. Всякі роботи до збірника прохаю засилати по такій адресі: Полтава, 3-я Кобищанська вулиця, П. Я. Рудченку».

До збірника надійшов лише один лист від Олелька Островського з двома оповіданнями. На жаль, подальша доля задуманого видання не відома.

1910 року вдова загиблого замовила спорудження пам'ятника на могилі чоловіка за рисунком В. Кричевського з такого ж граніту, з якого зроблено пам'ятник І. П. Котляревському в Полтаві. В угоді, укладеній 1910 року між Г. Дмитрієвою та П. Певним, зазначено, що й «орнаментовка та вирізьблення написів повинні бути проведені за вказівкою художника В. Кричевського». Позолоту літер та орнаменту виконав Е. Сагал. Усі роботи коштували 1500 крб. До речі, 1905 року М. Дмитрієв замовив В. Кричевському спорудити будинок у Ярьськах. В основу про-

екту архітектор поклав ідею народної хати. Після смерті Миколи Андрійовича Василь Григорович викупив цей будинок у вдови.

У серпні 1910 року на могилі М. Дмитрієва було споруджено пам'ятник в українському стилі у вигляді каплиці із сірого дніпровського граніту. У фондах музею ми відшукали єдиний відомий нам його опис, зроблений П. О. Репетиним. На передній частині пам'ятника встановлене бронзове погруддя М. А. Дмитрієва роботи Федора Балавенського, а під ним такий напис: «Микола Андрійович Дмитрієв – присяжний повірений – 1867–1908».

На бокових частинах пам'ятника за участю Панаса Мирного зроблено написи зі Святого Письма. Праворуч напис був узятий із послання апостола Павла: «Я лучче зволив страдати з людьми Божими, ніж пізнавати дочасної розкоші гріха». А ліворуч – із Євангелія від Іоанна: «Більшої сієї любови ніхто не має, як щоб хто душу свою положив за друзів своїх».

На тильній частині золотом викарбувані слова Т. Г. Шевченка:

То воля Господа! Годіть,
Смирітеся, молітеся Богу
І згадуйте один другого,
Свою Україну любіть.

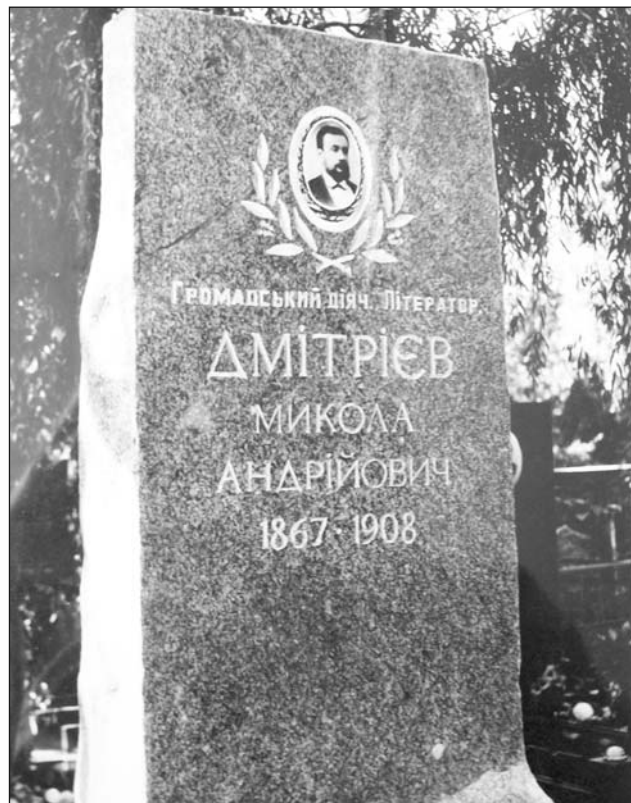
Довкола пам'ятника й могили було встановлено коштовну залізну огорожу, художньо зроблену під керівництвом В. Кричевського. Могила зареєстрована на Полтавському міському кладовищі 1931 року під № 144, що позначене й на пам'ятнику фарбою.

1982 року під час перенесення останків М. Дмитрієва на нове кладовище пам'ятник на могилі був зруйнований. Його частини втрачені. На нинішньому монументі, установленому на місці перепоховання, – портрет і дати життя Миколи Дмитрієва.

А далі – якась плутанина. Усі джерела подають, що погруддя М. Дмитрієва передане в музей Панаса Мирного 1982 року. Але ж документи свідчать, що це погруддя до музею передала Ганна Тимофіївна ще 22 червня 1941 року.

З'ясувалося, що бронзове погруддя з пам'ятника свого чоловіка прибрала сама Г. Дмитрієва ще 1930 року, оскільки його хотіли викрасти й уже зрушили із залізної пружини, на якій воно було встановлене й закріплене. А 1939 року почав руйнуватись і сам пам'ятник: зняли гранітну підставку до погруддя, пошкодили праву передню колонку монумента... Тому Ганна Тимофіївна й зняла погруддя чоловіка, а коли в Полтаві відкрили музей Панаса Мирного, то передала його туди. Потім це погруддя чомусь потрапило до художнього музею. Але чи воно там було не потрібне, чи не було належних умов його зберігання, та через невдоволення й на вимогу дітей адвоката його повернули до музею Панаса Мирного.

Слід зазначити, що Панас Мирний був хрещеним батьком найменшого сина М. Дмитрієва Юрія, а також призначений Ганною Тимофіївною опікуном двох старших дітей. Нащадки адвоката завжди тепло ставилися до письменника, називали його другим батьком. А згодом дарували музеєві безцінні реліквії, маючи такі самі щирі стосунки і з його пра-

цівниками, листуючись із ними: «Когда встретимся – обязательно навестим усадьбу нашего опекуна – второго отца и обо всем потолкуем», – сповіщає донька М. Дмитрієва Наталія директорку О. І. Володарець. В іншому листі вона бажає Оксані Іванівні успішного завершення організації нового музею Панаса Мирного – «дорогого нашего второго отца». У листі до О. І. Володарець від 30 січня 1982 року Наталія Миколаївна пише: «Повторяю наше желание: чтобы бюст нашего отца, Николая Андреевича Дмитриева, был перенесен из художественного музея в музей Панаса Мирного. Пожалуйста, продвиньте это дело». Уже через рік донька знаного полтавця дякує Оксані Іванівні «за хлопоты о могилке папы и о перенесении бюста к Вам – тут ему место! А музею художественному он был, как видно, совсем не нужен». 1982 року художній музей передав погруддя М. А. Дмитрієва в музей Панаса Мирного.

У програмовій редакційній статті організатори й засновники часопису «Рідний Край» Микола Дмитрієв і Панас Мирний писали: «Нехай батьки колись розкажуть дітям, а учителі навчатимуть у школах, як ми за волю боролися і волю здобували. Нехай колись щасливий народ наш згадає добрим словом наше покоління, що за щастя народу стояло, не боячись ніякої сили, ніякого лиха, не спиняючись ні перед якими напастями...» І сьогодні ми, їхні нащадки, з удячністю згадуємо цих відомих земляків. Щороку науковці Полтавського літературно-меморіального музею Панаса Мирного та співробітники Полтавської обласної бібліотеки для дітей імені Панаса Мирного кладуть квіти до меморіальної дошки, установлені на честь Миколи Дмитрієва, та до його могили. А 20 квітня 2017 року в музеї Панаса Мирного відбулося засідання круглого столу «Щирий громадянин своєї країни» – з нагоди 150-річчя від дня народження славного подвижника української справи.

Володимир Подрига

З ЛУБЕН – ДО БИКІВНІ: ДОРОГАМИ ЖИТТЯ ЛЮЦІАНИ ПІОНТЕК

Серед літераторок Полтавщини осібне місце посідає постать скромної, проте освіченої й напрочуд діяльної Люціани Піонтек, яка під впливом соціально-політичних подій 1920-х років пристосовувалася, шукаючи свого місця в складному й непередбачуваному світі, тому змінювала місця проживання, навчання, праці, брала участь у різних літературних організаціях, громадських заходах, співпрацювала з редакціями газет і журналів, розпрошувала творчу енергію. Усе це не сприяло розвитку письменницького обдарування, схилило до опрацювання соцреалістичної тематики, тобто ремісництва, а часто й наслідування, через що неодноразово її звинувачували в непрофесійності, плагіаті. Тому не можна погодитися з такою думкою Н. Баклай: «Значимою постаттю вимальовується образ талановитої поетеси і прозаїка Люціани Карлівни Піонтек...» [2, с. 31]. Вона була й залишилася назавжди посередньою літераторкою трагічної долі, яка в силу різних причин, передовсім не змігши подолати суперечностей сприймання світу доньки підприємця (мрійливої панни) і дружини партійного функціонера (скромного службовця), спокусилась обіцянками більшовиків, злилася з колективом і втратила власне обличчя, а згодом – життя, ставши невинною жертвою тоталітарної системи, однією з багатьох забутих постатей українського письменницького процесу.

*Люціана Піонтек (1.07.1899–25.09.1937) – українська письменниця, жертва сталінських репресій.
Фото, 1927 р.*